

okrog drevesa se zemlja do korenin odkoplje, pri čemer se pazi, da se ne poškodujejo korenine. Potem se nasuje okrog s pepelom in kostno moko namešane prsti in pokrije s prejšnjo prstjo. Še bolje je pa, če deneš dobro izvrete gnojnice v kako jamo ali posodo, jo stanšaš z vodo, potem pa namešaš pepela in kostne moke. Nekaj dni naj ta mešanica stoji, da prevre, potem jej pa pri-mešaj vode in jo lahko rabiš.

Okrog drevesa, jeden m od debla narede se jamice, globoke po 30—40 centimetrov in se vanje vlije pripravljene tekočine. Tako gnojenje se posebno priporoča za hruške in jabolane. Čespljam, češnjam in slivam se pa ne sme zelo na ta način gnojiti, ker potem rada iz njih teče smola in mladike rajše po zimi vzebejo.

Važno je pa tudi vprašanje: Kdaj naj se gnoji drevesom. Če se gnoji po zimi ali pomladi s tekočim gnojem, bode drevo hitro rastlo. Če se pa gnoji v juliju, bode pa drevo tisto in še drugo leto dobro obrodilo. Ta čas se že začno narejati cvetni popki za drugo leto.

Važno je tudi, da se drevesom dovaja dovolj vode. Mnenje tistih, ki mislijo, da se zrahljana tla hitreje osuši nego nezrahljana je napačna. Po vrhu se res zrahljana zemlja hitreje osuši, ali v globočini pa ostane dolgo vlažna. V nezrahljano zemljo so more voda, temveč le po vrhu dalje odteče in drevesom nič ne koristi. Zaradi tega se pa rahljanje zemlje okrog dreves jako priporoča. Z rahljanjem se pa tudi to doseže, da zrak more v zemljo, kar tudi drevju koristi. Pri drevesih v bregovih je dobro, če se napravijo jamice v katerih se voda zbira, dokler je ne použije zemlja. Po zimi naj se te jamice pokrijejo z listjem ali mahom, da v njih ne zmrzne voda.

Poučni in zabavni del.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

249.

6. Povest kavčuka. Drevesa, iz katerih se kavčuk dobiva. Kavčuk v Braziliji.

Kedar so evropski doseljeniki v Braziliji prišli v dotiko z Indijanci, našli so pri njih razno posodje, pa tudi cevi, obutalo od neke nenavadne stvari, katere do takrat nodeden v Evropi ni poznaval. To tvar so nazivali Brazilijanci „cauchu,“ in od tega je nastalo pozneje naše ime „kavčuk.“ Doseljniki niso takrat slutili, da hoče ta tvar kedaj poseči po vejah našega obrta in se niso nanjo ozirali. Še le s početkom 18. stoletja so prinesli prvi pot v Evropo posode in vrečice od kavčuka ali nobeden ni vedel, od česa se ta kavčuk napravlja. Francoski matematik La Condamine, ki je bil 1735. l. v Braziliji in ki je prvi popisal kinovce, prinesel je prvi v Evropo glas, da je kavčuk posušen mlečni sok nekega drevesa. Leta 1751 je našel to drevo Fresneau v Kajenu ter nas tudi upoznal z dobivanjem kavčuka. Pod konec prešlega stoletja so začeli kavčuk kot robo v Evropo dovažati, a 1790. l.

so začeli v Parizu premišljati, kako bi mogli kavčuk za zdravniške priprave upotrebljati in res so kmalu začeli od njega napravljati ovoje, cevi in brizgice. Ta nova vrsta obrta pa ni mogla nikakor napredovati. Še le 1815 l. so se odprla kavčuku vrata v obrt. Tega leta je izumil Anglež Hancock žveplanje ali vulkanizovanje kavčuka, a s tem so se zgubila zla svojstva kavčukova. Do tedaj je bila jedina južna Amerika, od koder so kavčuk dobivali, a sedaj so osledili v drugih zemljah še druga drevesa, katera imajo dosti kavčuka. V vzhodnej Indiji je našel Roxburgh 1710. l. jedno smokvenico, katera daje izvrsten kavčuk. Tu so ljudje od starih časov izdelavali od kavčuka razne reči, pa tudi košare so znali s kavčukom tako omazati, da so vodo držale, in čudo je, da so Evropejci preje našli kavčuk v Ameriki nego v Indiji. S početkom druge polovice 19. stoletja so izumili, kako se kavčuk raztaplja, gnjete in meči, kako se strja, da je trji od lesa in po tem izumu se je kavčuku neizmerno vrednost povzdignila. Po vrhu so zasledili v toplih krajih celo vrsto rastlin, od katerih se more kavčuk dobivati in boljše vrste so začeli nasajati tudi po drugih zemljah in tako se je mogel obrt s kavčukom vse boljše širiti.

Danes poznamo do 30 dreves, v katerih ima kavčuka, no mej njimi je komaj tretjina, ki ima toliko kavčuka, da se trud izplača. Vsa ta drevesa raste samo v vročih krajih in gredó v one iste vrste, katere smo v poprejšnih člankih kot mlečne rastline popisali, njim se pridružuje še jedna rastlina iz familije lobelij. Brazilija, Gujana, Kolumbija, Mehika, vzhodna Indija, Madagaskar in nekatere pokrajine afriške so glavni kraji, v katerih se kavčuk dobiva. No mej vsemi temi zemljami zavzemale prvo mesto Brazilija in vzhodna Indija. Kavčuk ali „gummi elastikum“ se dobiva iz mlečnih sokov, katero se v omenjenih drevesih nahaja. Kedar drevo cvete, pa se deblo nareže, ne priteče nič mleka iz rane, zato se ob tem času drevo na miru pusti. Ako se ob drugem času drevo nareže, teče iz njega mlečna tekočina tako, da jo človek more naloviti. To rastlinsko mleko je vodenasta tekočina, v kateri plava neizmerna množina zelo drobnih zrn, katera mleku bojo dadó. Ko mleko nekaj časa postojí, vzdignejo se zrnca na površje, in te kroglice so ono, od česar je kavčuk. Popreje so kavčuk dobivali prav na razbojniški način, posekali so drevo in polovili mleko, no dandanes več ne ravnajo tako. Sedaj deblo samo narežejo in to traje po več let. Sok v vsakem kraju po nekoliko drugače podelujejo v kavčuk, vendar sta dva glavna načina v navadi; pri enem načinu gledajo na to, da mlečni sok brzo posuše, a pri drugem gledajo, da kavčukova zrnca v tekočini v jedno maso zberó.

V Braziliji sta vzlasti dve drevesi, kateri greste v familijo mlečnic, iz katerih se kavčuk dobiva. Prvo drevo (*Siphonia elastica*) raste v silnej množini po ogromnih dolinah okoli Amaconske reke in njenih pritokov. To drevo se potegne do 24 m višine in meri po metru v premeru. Ako se deblo nareže, teče gosto in rumeno mleko, v katerem je do 30 postotkov kavčuka.

Drugo drevo (*Siphonia brasiliensis*) raste po gostih, močvirnih gozdih okoli Orinoka in po vzhodnej Braziliji. Okoli Amaconske reke so to drevo skoro zatrli. Od njega se dobiva najboljši kavčuk z imenom „para-kavčuk.“ Iz korenin tega drevesa teče belo mleko, katero se v zemlji strdi ter napravlja luknjast in umazan kavčuk. Humboldt je prvi ta kavčuk našel in meni, da začne teči iz korenin še le potem, ko začne deblo od znotraj trohneti. Ljudje upotrebljajo ta kavčuk za čepove.

Kakor drugej tako se tudi tu mleko ne nabira ob cvetju. V Braziliji lové mleko od junija do decembra, a na gorenjem Orinoku in na Rio Negru od februarja do oktobra. Mleko ne smé dolgo stati, da ne bi se kavčuk iz tekočine izločil, nego se mora kmalu na ognju pariti. Jemljó prstene lonce brez dna z dolgim vratom, pa jih namažejo znotraj z mlekom in potem držé nad slabim ognjem. Kedar se je lonca prijala prva skorja kavčuka, namažejo ga z novega in držé nad ognjem, in to ponové do desetkrat, dokler je naposled skorja kavčukova debela 2 do 5 centimetrov. Kedar je to gotovo, lonce razbijejo, in iz njega pade kavčuk v obliki lonca, in to je najboljša vrsta kavčuka, ki v trgovino prihaja. Mesto prstnih loncev jemljó tudi lesene kalupe ali tu morajo kavčuk izrezati. Pločasti kavčuk napravlja tako, da mleko mažejo na desko in potem na dimu suše, dokler se na deski ne nabere dovoljna skorja kavčuka. Dober in okreten delavec more v enej uri do 3 kg. trdega kavčuka napraviti. Vrednost kavčukova se ravná po tem, kakor je trd in čimmanj je luknjast. Pri kupovanju radi narezavajo kavčuk, da se prepričajo, ali je dovolj gost in čist. Razen teh dreves raste v Braziliji še jedno drevo, katero ima dovelj kavčuka, ali ljudje je pusté na miru radi plodov, kateri jim v slast gredó.

Novice.

Deželni zbor kranjski.

Deželni zbor kranjski imel je dne 8. marca svojo drugo sejo. Proračun deželnega zaklada in pa mnogo došlih prošenj se je odsekom v poročanje oddalo. Nato slede poročila finančnega odseka: 1. Posl. Klun poroča o gospodarjenju s Kranjskim učiteljskim pokojninskim zakladom za leto 1890. Vseh dohodkov je imel zaklad 55.984 gld 23 kr., stroškov pa 23.890 gld. 97 1/2 kr., ostane torej koncem leta v blagajnici znesek 32.093 gld. 25 1/2 kr. 2. Isti poslanec poroča o računskem sklepu normalno-šolskega zaklada za l. 1890. V primeri s proračunom prihranilo se je 17.891 gld., ker so bili dohodki večji, stroški pa manji, kakor v proračunu. Vsi dohodki so znašali 180.141 gld. 61 kr. Stroški pa 286.656 gld. 84 kr., iz deželnega zaklada pa se je dodalo 107.627 gld. 93 1/2 kr. 3. Poslanec Luckmann poroča o računu zaklada prisilne delavnice. Dobodki so znašali 93.286 gld. 96 1/2 kr., stroški pa 90.886 gld. 47 1/2 kr. 4. Isti poslanec poroča o proračunu zaklada prisilne delavnice. Vsa potrebščina znaša 84.485 gld. in pokritje 84.948 gld. 5. Isti poslanec poroča o prošnji paznikov prisilne delavnice za ureditev njih dohodkov, ki so se zvišali za 360 gld. 6. Poslanec dr. vitez Bleiweis poroča o podporah za šolske zgradbe in nasvetuje da se do-

volé za l. 1892 iz deželnega zaklada naslednjim občinam podpore: Predaslje 400 gld., Sorica 100 gld., Kovor 400 gld., Reteče 200 gld., Predvor 400 gld., Dražgoše 100 gld., Iškasvas 400 gld., Hotederšica 300 gld., Sv. Trojica pri Cerknici 100 gld., Rateče 200 gld., Zasèp 400 gld., Mošnje 300 gld., Breznica 500 gld., Dol 100 gld. Šmartino v kamniškem okraju 200 gld., Homec 100 gld., Radence 100 gld., Sv. Trojica v kamniškem okraju 200 gld., Dolenja Podgora 100 gld., Čeplje 100 gld., Tribučje 100 gld., Stari Breg 400 gld., Šmarije pod Ljubljano 400 gld., vkupe torej 5700 gld.

Dalje nasvetuje: Deželnemu oboru se naroča, da opozarja vnovič c. kr. deželni šolski svet na silna bremena, katera si nalagajo mnoge majhne občine s sklepom, da hočejo zidati nova šol-ka poslopja ali neprimerno drago razširjevati že obstoječa šolska poslopja, kar pa vsled svojih prepričanih dohodkov in z ozirom na druge doklade nikakor ne zmorejo. Slavni c. kr. deželni šolski svet naj torej vpljiva na to, da načrti za šolske stavbe ne presegajo sredstev, katere zmorejo občine. Deželni zbor vsprejel je ta dva nasveta in tudi potrdil zgoraj imenovane račune in proračune. 7. Poslanec Šuklje poroča o učnih knjigah za slovenske ljudske, obrtne in srednje šole in nasvetuje:

1. Deželni odbor se pooblašča, da založnikom potrebnih učnih knjig za 5., 6., 7. in 8. razred slovenskih ljudskih šol, oziroma za meščanske šole, potem za obrtno-strokovne in obrtne nadaljevalne ter za srednje šole in učiteljišča dovoljuje primerne podpore;

2. za izdajo učnih knjig za leto 1891 dovoljena svota sme se, v kolikor se v to svrhu ni že porabila v dovoljenem roku, porabiti 1892. leta;

3. za leto 1892 se dovoli v isto svrhu 2000 goldinarjev iz deželnega zaklada.

Ti nasveti se vsprejmo po daljši debati, katere so se vdeležili poslanci: dr. Tavčar, dr. Vošnjak, Murnik, Hribar, Stegnar in poročevalec. 8. Poslanec dr. Vošnjak poroča o prošnji vdove vojaškega zdravnika Bavlofsky-ja za miliščino. Prošnja se odbije. 9. Poslanec Hribar poroča o proračunu deželnega posojilnega zaklada za l. 1892. Potrebščina znaša 213.315 gld., pokritje 127.331 gld. Primankljev je pokriti iz deželnega zaklada. Proračun se odobri. 10. Isti poslanec poroča o računu deželno-kulturnega zaklada za l. 1890. Dohodki znašali so 3922 gld., stroški 2793 gld. 90 kr. Račun se odobri. 11. Isti poslanec poroča o proračunu deželno-kulturnega zaklada za 1892. Potrebščina znaša 3910 gld. in pokritje tudi toliko. Proračun se odobri. 12. Isti poslanec poroča o računu gledališkega zaklada za l. 1890. Vsi dohodki so znašali 60.040 gld. 14 1/2 kr. Stroški pa 75.106 gld. 92 1/2 kr. Račun se potrdi. Prihodnja seja je danes.

— **Njeno Veličanstvo presvetla cesarica Elizabeta** peljala se je pretčeno nedeljo zjutraj preko Ljubljane v Miramare. Danes zjutraj ob 1/2 6. uri peljal se je pa tja preko Ljubljane tudi Nj. V. presvitli cesar.

— **Presvitli cesar** podaril je gasilnemu društvu na Dovjem svoto 80 gld.

— **Osobne vesti.** Kranjski deželni odbor imenoval je g. dr. Ivana Portika provizoričnim okrožnim zdravnikom v Železnikih. — Stavbinski podjetnik Oskar baron Lazarini odlikovan je z naslovom stavbinskega svetnika. — Vlada pozvala je našega rojaka g. Frana Hubada, profesorja v Gradci, v ministerstvo za uk in bogočastje. — G. dr. M. Hudnik otvoril je v Ljubljani svojo odvetniško pisarno.

— **Umetniku Ganglu**, o katerem smo poročali, da so ga zaradi umobolnosti odvedli na Studenec, se zdravje očitno boljša in upati je, da se bo mogel zopet kmalu posvetiti kiparstvu.